

УДК 929.52Томич-Березовський"16/18"

Володимир КІЦЕЛЮК
(Коломия)

ГЕНЕАЛОГІЯ БЕРЕЗІВСЬКОЇ ШЛЯХТИ. ГІЛКА ТОМИЧІВ-БЕРЕЗОВСЬКИХ З КІНЦЯ XVII ДО СЕРЕДИНИ XIX ст.

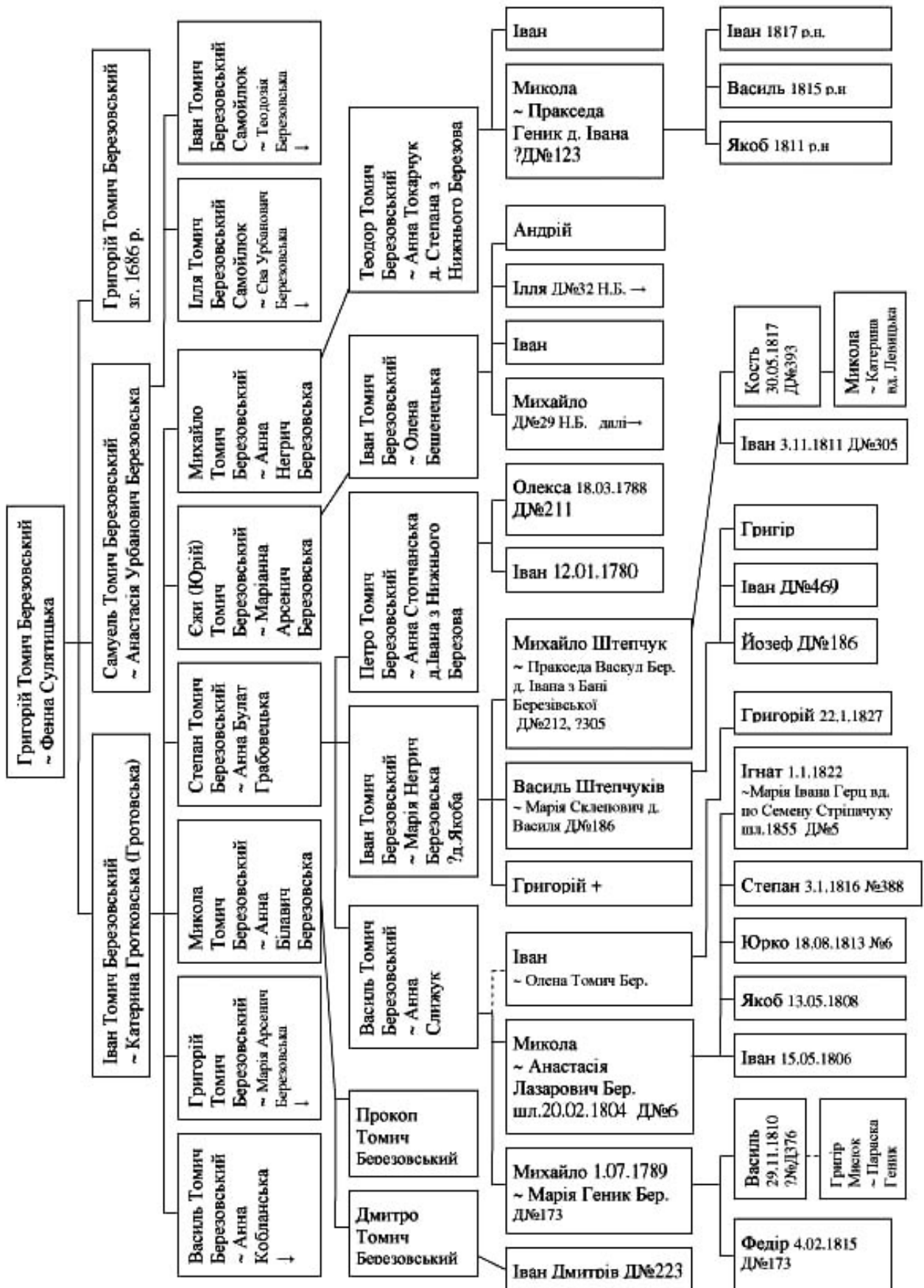
Останнім часом з'являється все більше і більше генеалогічних досліджень про дрібну шляхту Галичини. Проте не всі роди з однаковою частотою попадають у поле зору дослідників. Історія Березовських з Прикарпаття ще мало розвідана, хоча на кінець XVIII – початок XIX ст. цей шляхетський рід був за чисельністю другим легітимованим у Галичині¹. Тут ми спробуємо реконструювати генеалогію однієї з гілок цієї родини, що користувалася придомком Томич.

Варто спочатку окреслити історію роду Березовських в цілому. Першими відомими його представниками були троє шляхтичів Васько, Станко і Шандро вперше згадані 1419 р.² Тоді вони викупили в коломийського адвоката Фраустетера поселення Березу (або інакше Бжезу), якому судилося стати їх родовим гніздом. Про Васька більше згадок немає, а от Станко і Шандро ще декілька разів фігурують у тогочасних документах. Зокрема, Станко, а також Шандро у 1427 р. серед іншої руської шляхти приймають васальну присягу королю Владиславові Ягайлові³; Станко 1438 р. позивав разом із Сеньком і Юрком з Опришовець якогось Прокопа зі Стрільча за привілей на Березів⁴. У подальшому березівська шляхта завжди виводила себе від цих трьох шляхтичів. Невдовзі село розділилося, бо вже 1470 р. згадано Нижній Березів⁵, і лише значно пізніше відділилися Бая Березівська і Середній Березів. Впродовж століть це був досить соціально активний рід, який давав про себе знати під час різних заворушень. Гринь, Іван, Василь, Петро, Григор згадані під час повстання Мухи⁶, декілька шляхтичів як Дмитро Дашкович, Гриць, Сенько, Гринча, Григор, Фича і Івасько потрапили в полон після поразки молдавського війська під Хотиним 1509 р., але були відпущені⁷.

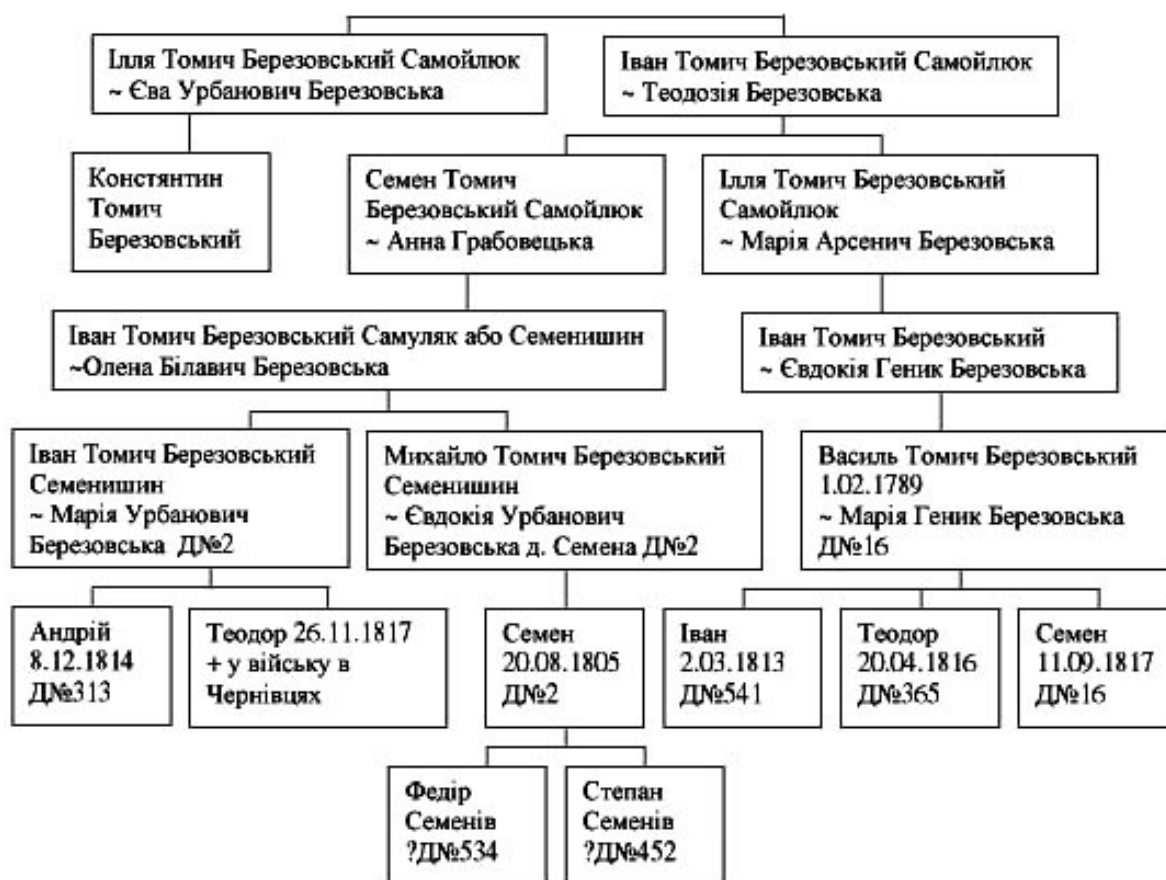
На сьогодні не відома особа від якої Томичі отримали свій придомок, але, безумовно, це мав бути якийсь Тома чи Томаш, що міг мешкати в Березові десь у кінці XVI – на початку XVII ст.. Безперервно вдається прослідкувати родовід Томичів-Березовських починаючи із дещо пізнішого часу. Всі сучасні носії прізвища, судячи з архівних документів, походять від одного спільного предка Григорія Томича Березовського, який жив у Вижньому Березові в другій половині XVII ст. Він, пробувши близько чотирьох років у турецькій неволі, повернувся на батьківщину і починаючи з 1678 р. провадить у Галицькому гроді різні судові процеси із Фредрами, Снопковськими та іншими шляхтичами. Фредрам тоді належали село Чорний Потік і частина Вижнього Березова, а майнові суперечки з Григорієм Томичем Березовським тяглися судячи з усього ще перед тим, як він потрапив у неволю. У 1681 р. Григорій Томич знову позивав Фредрів у Галицькому суді за особистий наїзд на його маєток з метою насильно його відібрати. Пізніше, в 1696 р. аналогічний позов за напад вже до шляхтичів Дубравських і їх орендаря єврея Шльома був складений Григорієм Томичем разом з синами Григорієм і Іваном та дружиною останнього Катериною. Згідно з їх протестацією, єврей Шльома за наказом Дубравських перед святом Успіння Пресвятої Богородиці 1695 р., разом із драгунами і селянами, напав на землі позивачів і на млин, що був у власності Березовських, при цьому зруйнувавши греблю біля млина та наробивши інших збитків. Цікаво, що згаданий Шльома вже тоді тримав у Вижньому Березові корчму, в якій і мешкав⁸.

Сини Григорія Іван та Самуель продовжували жити на своїх дідичних землях в Березові, третій син – Григорій, більше не згадується. Іван відомий з судових процесів стосовно привласнення 70 золотих та крадіжки волів з іншими Березовськими 1725 р.⁹ Самуель, оженившись на місцевій шляхтянці Анастасії Урбанович-Березовській, мав з нею двох синів – Іллю й Івана, які отримали прізвисько Самойлюки¹⁰.

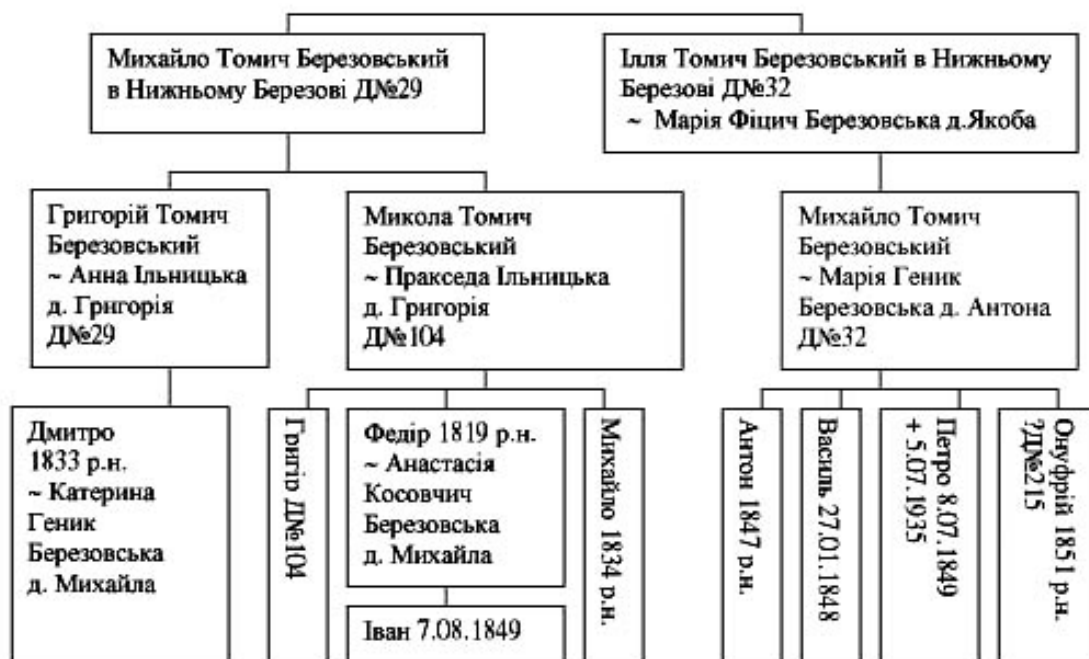
З шести відомих Іванових синів четверо – Микола, Степан, Єжи (Юрій) і Михайло залишилися мешкати на прабатьківських землях, тоді як Василь і Григорій осіли далеко за їх межами. Достеменно невідомо куди спочатку перебралися ці двоє, цілком ймовірно, що кудись неподалік, можливо до Грабовця або Дрогомирчан, бо в подальшому один з синів Василя – Михайло згадується як дідич Грабовця, Дрогомирчан і Березова¹¹. Також опосередковано про це свідчать шлюбні зв'язки. Так, дружиною Василя була Анна з Кобилянських, а Михайлів брат Степан оженився на Анні Булат Грабовецькій, обидві з середовища дрібної галицької шляхти, але немісцевого (березівського)



Гілка Томичів-Березовських Самоїлюків.



Нижньо-Березівська гілка Томичів-Березовських.



походження¹². Можливо, існував ще один син Івана – Андрій, бо В. Грабовецький згадує про якихось Юрка й Андрія Томачів – солеторговців з Березова, котрі з 25-ма наймитами 1718 р. побували в Києві.¹³

Варто відмітити, що рід Томичів-Березовських був одним з найзаможніших у Березові, наприклад згідно позову від 1681 р. Альберт Снопковський був винен Григорію Томичу-Березовському 3225 золотих¹⁴, а згаданий Михайло (правнук Григорія) окрім того що володів дідичними землями в Грабовці, Дрогомирчанах та Березові, був ще й Галицьким гродським присяжним субделегатом¹⁵.

Довгий час ті, хто переселилися та їхні нащадки ще утримували у своїй власності дідичні земельні наділи в Березові, але вже в першій половині XIX ст. зв'язок між далекою родиною повністю обривається, а земля переходить до тих, що залишилися на місці. Так, 1767 р. Александр Томич-Березовський (син Василя) віддає в трьохрічну оренду власну частину Вижного Березова своєму рідному братові Михайлу за 118 золотих річно¹⁶. Але в подальшому, як видно з переписки Александра у 1802 р. зі своїм двоюрідним братом Теодором Томичем, ця земля була вже або продана, або просто перейшла у власність місцевої шляхти, а зв'язки родичів (зважаючи на далекі відстані і різний майновий стан) ставали все слабшими¹⁷. Кордон між Російською та Австрійською імперіями ще більше ускладнив подальші контакти і вони (десь у третьому поколінні), судячи з документів, зовсім припиняються.

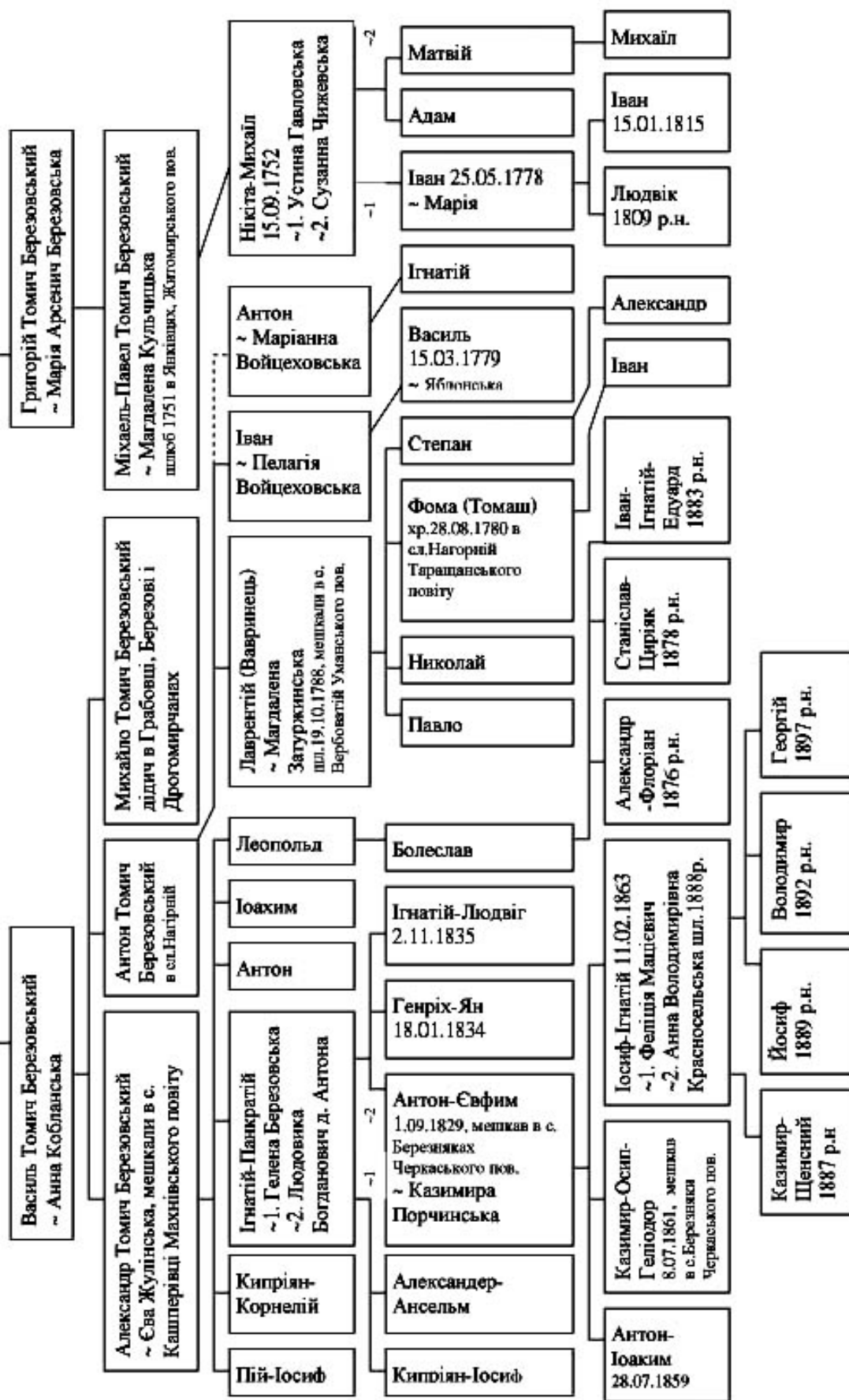
Шляхи переселень шляхтичів-емігрантів досить заплутані. З Галичини Томичі-Березовські з часом перебираються на територію тодішньої Київської губернії, й осідають у різних повітах. Александр (син Василя) через державну службу добивається, значних статків, а згодом і його синів бачимо досить добре влаштованими. Так, сам Александр в різний час згадується повіреним польського короля, віцесгерентом гродським київським, регентом пограничним брацлавським і врешті – підсудком земським Махнівського повіту. Він 1802 р. володів двома селами – Рогізною і Біліївкою з 603-ма кріпаками в Сквирському повіті, а сам мешкав у селі Кашперівка Махнівського повіту. А 1815 р. він заповідає своїм синам дідичні села Ташлик, Подол і Гончарівку в Черкаському повіті, а також по 8 тис. золотих кожному. Серед синів Александра: Йосиф був земським суддею Черкаського повіту, Кипріян – підкоморієм, а потім маршалком шляхетським Черкаського повіту, Антон – суддею Сквирського повіту, Ігнатій – суддею Черкаського повіту¹⁸. Пізніше нащадки цього відгалуження Томичів мешкали в недалекому від Ташлика селі Березняки, хоча Ташлик і далі знаходився в їхній власності, а в кінці XIX ст. Кипріян Ігнатєвич і його племінник Йосиф Антонович перебралися жити до Києва¹⁹. Інші члени родини, яким не вдалось добитися значних статків і посад, жили як чиншова шляхта на землях великих землевласників. Більшість з них стали римо-католиками.

Гілка, що походить від Антона Томича-Березовського (сина Василя), оселилася в слободі Нагірній Таращанського повіту. При цьому, можливо, це було одне з перших місць поселення Томичів-Березовських у Центральній Україні, бо при проходженні процедури легітимації було подано свідчення, що Антонів батько – Василь (представник першого покоління мігрантів) був похований у слободі Нагірній. Нащадки Григорія Томича-Березовського і Марії Арсенич-Березовської оселилися в селі Янківцях Житомирського повіту²⁰.

Повертаючись до представників родини, які залишилися в Березові, нагадаємо, що в середині XVIII ст. це були четверо синів Івана Томича: Микола, Степан, Єжи (Юрій) та Михайло; і два сини Самуеля Томича: Ілля й Іван Самойлюки. Томичам історично належала одна з центральних частин Березова, звана Царинкою, і території поблизу неї. Тож, більшість їх так і продовжували компактно мешкати на своїй землі, поступово (зі збільшенням у кожному поколінні кількості членів родини), ділячи її між собою на все менші шматки. Але були й винятки. Єжи Томич оженившись на шляхтянці з Нижнього Березова Маріанні Арсенич, мабуть, перебрався жити на землю дружини і там заснував Нижньо-Березівську гілку Томичів-Березовських. А інший син Івана – Михайло, побравшись із Анною Негрич-Березовською, очевидно, отримав жінчині землі в горішній частині Березова, де з часом (коли у середині XIX ст. Середній Березів виокремиться з Вижного Березова) його нащадки сформують Вижно-Березівську гілку Томичів-Березовських. А решта родини Томичів-Березовських становитимуть одну з головних і найчисельніших шляхетських гілок Середнього Березова.

Історію та генеалогію Томичів в Березові кінця XVIII – середини XIX ст. добре вдається прослідкувати завдяки збереженим легітимаційним документам. У 1780-х рр. вся родина успішно пройшла легітимацію. На той час це були шість сімей із сумарною кількістю дорослих осіб чоловічої статі близько 15²¹. У 1820 р. Томичі вже займали у Вижному Березові (Вижній разом з Середнім) 13 окремих господарств²², а в Нижньому Березові – 4²³. Через півстоліття у 1860-х рр. ця цифра подвоїлась. У Вижному Березові це вже були 31 господарський номер, а в Нижньому Березові – 6²⁴. Ясно, що

Гілка Томичів-Березовських, що емігрували з родинного гнізда.



такий зріст населення на обмеженій території призводив до загального зубожіння. Шляхи традиційної еміграції на Поділля і Центральну Україну були вже закриті, а освоєння нових – на Американський континент – почалося тільки у 1890-х рр.

Цікаво прослідкувати творення нових додаткових прізвиськ у родині, у зв'язку з її розростанням. Це, вочевидь, було потребою розрізнити кількох Михайлів чи Іванів Томичів між собою. Ці прізвиська переважно походять від імені батька. Так, нащадки Степана стали Степчуковими (Штепчуковими), але оскільки серед них в наступному поколінні появилось двоє Михайлів, то одного почали звати Михайло Василів, а іншого – Михайло Штепчук²⁵. А далі, внук Михайла Василевого Григорій уже називався Мисюк. Натомість, з іншого боку гілки, внуки Семена Самойлюка Іван та Михайло називалися Семенишиними, а Михайло Семенишин мав сина Семена, діти якого вже називались Семеновими²⁶. Від синів Миколи Федорового – Івана і Василя, мабуть, походять Вижньоберезівські гілки Іванчітиних і Васильчітиних. Також в очі кидається той факт, що більшість дружин Томичів у Березові була з числа місцевих шляхтянок. Якщо глянути на три покоління родини кінця XVIII – початку XIX ст., то з-поміж 24-х шлюбів тільки в чотирьох випадках дружини є немісцевими (та й то, двоє з них належать до роду Ільницьких, що вже на той час прижився в Березові, а ще одна є дочкою священика з Нижнього Березова), два шлюби укладено із нешляхетними селянками з Березова, а всі решта – із представницями різних гілок Березовських. Така традиційна закритість місцевого шляхетського середовища від навколишнього населення проіснувала аж до початку XX ст., а то і довше.

Примітки:

¹ Poczet szlachty galicyjskiej i bukowskijskiej. – Lwów 1857. – S. 8–14, 319–320.

² Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ). – Ф. 146 (Галицьке намісництво, 1772–1921 рр.). – Оп. 64. – Спр. 7739. – Арк. 100.

³ Halecki O. Z Jana Zamojskiego inwentarza Archiwum Koronnego. Materiały do dziejów Rusi i Polski XV wieku // Archiwum Komisji Historycznej. – Kraków, 1919. – Т. XII. – Cz. 1. – S. 184.

⁴ Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej, z archiwum tak zwanego Bernadyńskiego we Lwowie w skutek fundacji A. Stadnickiego / Wyd. K. Liske. – Lwów: Galicyjski Wydział Krajowy, 1887. – Т. XII. – S. 39–40, 45–46.

⁵ Ibid. – S. 334.

⁶ Matricularium Regni Poloniae Summaria excussibus codicibus qui in Chartophilacio Maximo Varsoviensi asservatur / Wyd. T. Wierzbowski. – Warszawa: Thesaurus J. Mianowski, 1905. – P. 2, Iohannis Alberti regis tempora complectens (1492–1501). – S. 74.

⁷ Matricularium Regni Poloniae Summaria excussibus codicibus qui in Chartophilacio Maximo Varsoviensi asservatur / Wyd. T. Wierzbowski. – Warszawa: Thesaurus J. Mianowski, 1905. – P. 4, Sigismundi I regis tempora complectens (1507–1548). Vol. 2, Acta vicecancillariorum 1507–1535. – S. 61.

⁸ Державний архів Київської області (далі – ДАКО). – Ф. 782 (Київське губернське дворянське депутатське зібрання). – Оп. 1. – Спр. 430. – Арк. 5–32.

⁹ ДАКО. – Ф. 782. – Оп. 1. – Спр. 430. – Арк. 45–47.

¹⁰ ЦДІАЛ. – Ф. 165 (Крайовий комітет, м. Львів). – Оп. 3. – Спр. 290.

¹¹ ДАКО. – Ф. 782. – Оп. 1. – Спр. 430. – Арк. 20–21.

¹² ЦДІАЛ. – Ф. 165. – Оп. 3. – Спр. 290. – Арк. 1–256.

¹³ Грабовецький В. Нариси історії Прикарпаття. – Т. 4. – Івано-Франківськ, 1994. – С. 143.

¹⁴ ДАКО. – Ф. 782. – Оп. 1. – Спр. 430. – Арк. 15–17.

¹⁵ Там само. – Арк. 20–21.

¹⁶ Там само. – Арк. 15–17.

¹⁷ Там само. – Арк. 43–44.

¹⁸ ДАКО. – Ф. 782. – Оп. 1. – Спр. 430, Спр. 433, Спр. 371.

¹⁹ Там само. – Спр. 399. – Арк. 2–5.

²⁰ Там само. – Спр. 371. – Арк. 3–22.

²¹ ЦДІАЛ. – Ф. 165. – Оп. 3. – Спр. 290. – Арк. 1–55.

²² Там само. – Ф. 20 (Францисканська метрика). – Оп. 11. – Спр. 131. – Арк. 1–112.

²³ Там само. – Ф. 20. – Оп. 11. – Спр. 132. – Арк. 1–40.

²⁴ Там само. – Ф. 146. – Оп. 64. – Спр. 7712. – Арк. 17–20.

²⁵ Там само. – Ф. 20. – Оп. 11. – Спр. 131. – Арк. 4–88.

²⁶ Державний архів Івано-Франківської області. – Ф. 506. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 134, Спр. 8. – Арк. 178.

* Скорочення подані в схемах:

Д№ – Дім №

зг. – згаданий

НБ – Нижній Березів

вд. – вдова

* * *

Володимир Кіцелюк (Коломия): Генеалогія Березівської шляхти. Гілка Томичів-Березовських з кінця XVII до середини XIX ст.

У статті на основі опрацьованих архівних матеріалів прослідковано витоки та становлення шляхетського роду Березовських придомку Томич, його розгалуження та побутування в межах свого родового гнізда, розселення та шляхи міграції, зв'язки з родинним гніздом, відстежено вибір шлюбних партнерів, механізми творення внутрішньородових прізвиськ.

Ключові слова: Березовський Томич, шляхта, генеалогія.

* * *

Volodymyr Kitselyuk (Kolomyya): Genealogy of Berezovskyi Noble Family. Branch of Tomych-Berezovskyi from late 17th to the middle of the 19th c.

In the article on the basis of study of archival materials traced the origins and formation of noble family of Tomych-Berezovskyi, its ramifications and life within their family nest, resettlement and migration, connection with the family nest, tracked the choice of marriage partners, mechanisms for the creation of intra-tribal nick-names.

Keywords: Berezovskyi Tomych, gentry, genealogy.